

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 5. března 2019 ve věci č. 38201/16 – *Bogonosovy proti Rusku*

Senát třetí sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že automatickým úplným vyloučením stěžovatele ze života jeho vnučky po jejím osvojení došlo k porušení jeho práva na respektování rodinného života dle článku 8 Úmluvy.

I. Skutkové okolnosti

Stížnost podali prarodiče dívky narozené v roce 2006. V roce 2018 babička dívky zemřela. Dědeček pokračoval v řízení před Soudem.

Dívka žila s matkou u prarodičů od roku 2008, v roce 2011 její matka zemřela. V témže roce byl stěžovatel ustanoven opatrovníkem vnučky, která nadále žila u prarodičů. Příbuzní dívky zahájili v roce 2013 řízení o osvojení, stěžovatel dal k osvojení souhlas a vyjádřil přání, aby se jednalo v jeho nepřítomnosti. Rozsudek okresního soudu o osvojení z listopadu 2013 nabyl v prosinci téhož roku právní moci. Od listopadu 2014 osvojitelé bránili stěžovateli v kontaktu s vnučkou. V roce 2015 bylo vyhověno žádosti stěžovatele o možnost podat odvolání proti rozsudku o osvojení, ačkoli uplynula zákonná lhůta, jelikož mu osvojitelé neumožňovali kontakt s vnučkou. V květnu 2015 městský soud potvrdil rozsudek okresního soudu z listopadu 2013. Uvedl, že stěžovatel neměl proti osvojení námitky a požádal o jednání v nepřítomnosti. Dále uvedl, že příbuzní mají právo na styk s dítětem po osvojení a mohou se dožadovat styku určeného soudem dle zákona o rodině. Stěžovatel takové řízení proti osvojitelům zahájil. V prosinci 2015 okresní soud řízení zastavil s tím, že rozsudek o osvojení z listopadu 2013 neobsahuje žádnou informaci o pokračování rodinného vztahu mezi stěžovatelem a jeho vnučkou po osvojení, a stěžovatel tak nemá právo žádat o určení styku. Městský soud rozhodnutí potvrdil.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 8 ÚMLUVY

Stěžovatel namítal, že mu nebylo umožněno udržovat kontakt s vnučkou po jejím osvojení, a došlo tak k porušení jeho práva na respektování rodinného života ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Soud v první řadě poznamenal, že rodinný život dle článku 8 Úmluvy existuje mezi prarodiči a vnoučaty za předpokladu dostatečně blízkých rodinných vazeb mezi nimi. Soužití není nutné, postačují časté kontakty, nicméně vztahy mezi dítětem a jeho prarodiči, se kterými po určitou dobu žilo, zpravidla zakládají rodinný život (*Krškić proti Chorvatsku*, č. 10140/13, rozhodnutí ze dne 25. listopadu 2014, § 108). V projednávané věci se stěžovatel podílel na péči o vnučku po dobu pěti let od května 2008, kdy se k němu ve věku jednoho roku a osmi měsíců spolu se svou matkou nastěhovala, a po smrti její matky v dubnu 2001 až do července 2013, kdy se dívka odstěhovala k osvojitelům. V období od května 2011 do prosince 2013 byl dívčiným opatrovníkem. Uvedené postačuje k závěru, že mezi nimi existoval rodinný život ve smyslu článku 8 Úmluvy.

Soud dále uvedl, že vztahy mezi prarodiči a vnoučaty jsou z povahy věci pod nižším stupněm ochrany než vztahy mezi rodiči a dětmi. Právo na respektování rodinného života prarodičů zejména obsahuje právo na běžné kontakty mezi nimi, které se většinou dějí se souhlasem osoby, která je nositelem rodičovské odpovědnosti (*Mitovi proti Makedonii*, č. 53565/13, rozsudek ze dne 16. dubna 2015, § 58). Soud však bere v úvahu, že osvojením končí právní vztah mezi dítětem a jeho biologickou rodinou, a tudíž závazek státu umožnit zachování rodinného pouta se nutně mění. V případě stěžovatele nebyla otázka styku s vnučkou po osvojení předmětem přezkumu soudů v průběhu řízení o osvojení.

Vláda uznala, že došlo k zásahu do práva stěžovatele na rodinný život. Soud tedy dále posuzoval, zda byl zásah zákonný. Dle vnitrostátního zákona osvojené děti ztrácí osobní nepeněžitá a peněžitá práva a jsou osvobozeny od povinnosti vůči svým příbuzným. Pokud na žádost prarodičů soud rozhodující o osvojení dítěte rozhodne v zájmu dítěte o zachování práv a závazků ve vztahu k dítěti, prarodiče mohou požádat o styk s dítětem. V daném případě stěžovatel nepožádal okresní soud rozhodující o osvojení o možnost kontaktu s vnučkou po osvojení, a ve výroku rozsudku tak styk nebyl řešen, což vedlo ke ztrátě právních vazeb mezi nimi a stěžovatel nemohl žádat o určení styku, jelikož rozsudek o osvojení nabyl právní moci v prosinci 2013. Stěžovatel namítal, že jeho opomenutí žádat o zachování právních vazeb s vnučkou u soudu rozhodujícího o osvojení bylo způsobeno chybou soudu, který ho nezapojil do řízení o osvojení. Soud nicméně uvedl, že vnitrostátní právo nevyžadovalo povinnou přítomnost stěžovatele jako opatrovníka vnučky na jednání. Tato otázka byla na uvážení soudu. Nadto stěžovatel věděl, že řízení o osvojení probíhá, jelikož požádal o jednání ve své nepřítomnosti. Nic tak nenasvědčuje tomu, že by stěžovateli bylo bráněno v podání žádosti o styk po osvojení nebo že by rozsudek o osvojení byl nezákonný.

Stěžovatel zahájil dvě řízení o určení styku s vnučkou až poté, co mu bylo zřejmé, že osvojením byly trvale přerušeny rodinné vazby, a poté, co se zhoršil jeho vztah s osvojiteli. V prvním řízení uspěl s žádostí o možnost podat odvolání proti rozsudku o osvojení navzdory uplynutí zákonné lhůty a brojil proti ztrátě kontaktu s vnučkou po osvojení. Městský soud odvolání zamítl, aniž by se k otázce opodstatněnosti styku vyslovil s tím, že stěžovatel má možnost podat žádost o určení styku podle zákona o rodině. Řízení proti adoptivním rodičům o určení styku podle zákona o rodině však bylo zastaveno z toho důvodu, že rozsudek o osvojení neobsahoval výrok o pokračujících rodinných vazbách dědečka s vnučkou po osvojení, a stěžovatel tudíž neměl právo žádat o určení styku. Vznikla proto otázka, zda použití vnitrostátního zákona upravujícího kontakty po osvojení mezi osvojeným dítětem a jeho příbuznými byla dostatečně jasná a předvídatelná, jelikož výslovně nestanovila, že práva příbuzných osvojeného dítěte přechází na osvojitele, pokud příbuzní nepodali v průběhu řízení o osvojení žádost o pokračování příbuzenského vztahu včetně kontaktu. Soud nicméně předpokládal, že uvedené bylo součástí příslušných ustanovení zákona, jelikož stěžovatel podal žádost o obnovení lhůty pro podání odvolání proti rozsudku o osvojení a bylo na městském soudu, aby přezkoumal, zda je kontakt s vnučkou po osvojení v jejím zájmu. Namísto toho městský soud potvrdil rozsudek okresního soudu a nechal stěžovatele v naději, že o určení styku může požádat po osvojení. Ve skutečnosti však takový prostředek k dispozici nebyl, jelikož, jak oba soudy v příslušném řízení shledaly, v případě absence rozhodnutí o pokračování kontaktu v rozsudku o osvojení nebylo možné podat žádost o určení styku.

Uvedeným způsobem použití vnitrostátního zákona městským soudem ve znovuotevřeném řízení o osvojení byl stěžovatel automaticky zcela vyloučen ze života své vnučky po jejím osvojení navzdory tomu, že otázka styku po osvojení byla před městským soudem otevřena.

S ohledem na výše uvedené a předpoklad dostatečné jasnosti vnitrostátního zákona upravujícího kontakt dítěte s příbuznými po osvojení vedlo opomenutí městského soudu zabývat se věcnou stránkou kontaktu stěžovatele s vnučkou po osvojení k nerespektování práva stěžovatele na rodinný život. Došlo proto k porušení článku 8 Úmluvy.